

УДК 338.24:71

Борщук Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Борщук Ирина Владимировна

кандидат экономических наук, доцент

Национальный университет «Львовская политехника»

Borshchuk Iryna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0002-2090-8425

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ БАНКІВСЬКИХ
РАХУНКІВ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ IBAN
ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В УКРАИНЕ БАНКОВСКИХ
СЧЕТОВ ПО МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ IBAN
PECULIARITIES OF APPLICATION OF BANK ACCOUNTS IN
UKRAINE ACCORDING TO IBAN INTERNATIONAL STANDARDS**

Анотація. У статті досліджено сучасний стан здійснення розрахункових операцій українськими банками з використанням міжнародних номерів банківських рахунків. Проаналізовано особливості впровадження міжнародного номеру банківського рахунку у практиці діяльності українських банків та його використання для міжбанківських розрахунків на сьогоднішній день. Охарактеризовано структуру поточних рахунків суб'єктів господарювання у форматі міжнародного стандарту IBAN (International Bank Account Number).

IBAN це стандарт Міжнародної організації зі стандартизації ISO і Європейського комітету з банківських стандартів ECBS, за яким здійснюють кодування банківських рахунків за єдиними міжнародними правилами.

Для України IBAN складається із 29 літерно-цифрових символів: коду країни, контрольного розряду, коду банку і номера рахунку. На сьогоднішній день 74 країни використовують міжнародний номер банківського рахунку IBAN, з яких 34 є членами єдиної європейської мережі розрахунків, в якій повністю ліквідовано відмінності між внутрішніми та міжнародними платежами в євро. Тому говорячи про впровадження даної практики на вітчизняному банківському ринку, слід зазначити, що дане нововведення дозволить значно модернізувати систему міжнародних міжбанківських розрахунків. Застосування ж старих параметрів поточних рахунків в Україні давало змогу зчитувати інформацію про клієнта лише українським банкам.

Відповідно до результатів дослідження щодо запровадження міжнародного стандарту банківського рахунку IBAN в Україні встановлено, що введення міжнародних стандартів банківських рахунків дозволяє вдосконалити процедуру ідентифікації контрагентів, зокрема за рахунок скорочення кількості реквізитів, що значно спрощує процедуру оформлення розрахункових документів, зокрема здійснення міжнародних переказів. Використання зазначеного стандарту банківського рахунку також дозволяє уникати помилок при здійсненні міжнародних розрахунків у банківській сфері.

Обґрунтовано переваги використання українськими банками міжнародного номера банківського рахунку, зокрема доведено, що запровадження міжнародного стандарту банківського рахунку IBAN дасть змогу гармонізувати український платіжний простір з

європейським, а також сприятиме подальшій модернізації системи електронних платежів НБУ.

Ключові слова: міжнародний номер банківського рахунку, міжбанківські розрахунки, поточні рахунки, міжнародні стандарти обліку.

Анотація. В статті досліджено сучасне становище виконання розрахункових операцій українськими банками з використанням міжнародних номерів банківських рахунків. Проаналізовані особливості впровадження міжнародного номера банківського рахунку в практиці діяльності українських банків і його використання для міжбанківських розрахунків на сьогоднішній день. Охарактеризовано структуру поточних рахунків суб'єктів господарювання в форматі міжнародного стандарту IBAN (*International Bank Account Number*).

IBAN є стандарт Міжнародної організації по стандартизації ISO і Європейського комітету по банківських стандартах ECBS, по якому здійснюють кодифікацію банківських рахунків за єдиними міжнародними правилами.

Для України IBAN складається з 29 буквено-цифрових символів: код країни, контрольний розряд, код банку і номер рахунку. На сьогоднішній день в Україні використовують міжнародний номер банківського рахунку IBAN, з яких 34 є членами єдиної європейської мережі розрахунків, в якій повністю ліквідовано розбіжності між внутрішніми і міжнародними платежами в євро. Тому при впровадженні цієї практики на вітчизняному банківському ринку, слід зазначити, що це нововведення дозволить значно модернізувати систему міжнародних міжбанківських розрахунків.

Применение же старых параметров текущих счетов в Украине позволяло считывать информацию о клиенте только украинским банкам.

Согласно результатам исследования по внедрению международного стандарта банковского счета IBAN в Украине установлено, что введение международных стандартов банковских счетов позволяет усовершенствовать процедуру идентификации контрагентов, в том числе за счет сокращения количества реквизитов, что значительно упрощает процедуру оформления расчетных документов, в частности осуществление международных переводов. Использование указанного стандарта банковского счета также позволяет избегать ошибок при осуществлении международных расчетов в банковской сфере.

Обоснованы преимущества использования украинскими банками международного номера банковского счета, в частности доказано, что введение международного стандарта банковского счета IBAN позволит гармонизировать украинское платежное пространство с европейским, а также будет способствовать дальнейшей модернизации системы электронных платежей НБУ.

Ключевые слова: *международный номер банковского счета, межбанковские расчеты, текущие счета, международные стандарты учета.*

Summary. *The article examines the current state of settlement operations by Ukrainian banks using international bank account numbers. The peculiarities of the introduction of the international bank account number in the practice of Ukrainian banks and its use for interbank settlements today are analyzed. The structure of current accounts of business entities in the format of the international standard IBAN (International Bank Account Number) is described.*

IBAN is a standard of the International Organization for Standardization ISO and the European Committee for Banking Standards ECBS, which carries out the coding of bank accounts according to uniform international rules.

For Ukraine, IBAN consists of 29 alphanumeric characters: country code, check digit, bank code and account number. Today, 74 countries use the international bank account number IBAN, of which 34 are members of a single European payment network, which completely eliminates the differences between domestic and international payments in euros. Therefore, speaking about the introduction of this practice in the domestic banking market, it should be noted that this innovation will significantly modernize the system of international interbank settlements. The use of the old parameters of current accounts in Ukraine allowed to read information about the client only to Ukrainian banks.

According to the results of the study on the introduction of the international bank account standard IBAN in Ukraine, the introduction of international bank account standards improves the procedure for identifying counterparties, in particular by reducing the number of details, which greatly simplifies the procedure for processing settlement documents, including international transfers. The use of this bank account standard also avoids errors in international settlements in the banking sector.

The advantages of using international bank account number by Ukrainian banks are substantiated, in particular, it is proved that the introduction of the international standard bank account IBAN will harmonize the Ukrainian payment space with the European one, and will further modernize the NBU electronic payment system.

Key words: *international bank account number, interbank settlements, current accounts, international accounting standards.*

Постановка проблеми. Розроблення та впровадження на практиці концепції національного стандарту для забезпечення клієнтів українських банків кодами відповідними міжнародним номерам банківських рахунків є особливо актуальним в умовах сьогодення, а саме в період активного впровадження технологічних та інформаційних інновацій у банківській сфері. Ефективність міжбанківських розрахунків, зокрема на міжнародному ринку, як відомо, має безпосередній та вирішальний вплив на розвиток банківської системи загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Актуальність зазначеної проблеми створює об'єктивну необхідність для поглиблення наукових досліджень у сфері міжнародних банківських розрахунків з використанням міжнародного номера банківського рахунку IBAN, а також активного його впровадження у площині міжбанківських розрахунків.

Проблеми практичного застосування міжнародних номерів банківських рахунків описано в дослідженнях Кирильчука М., Кушнірука Б., Обуха В., а також висвітлена у відповідній нормативно правовій базі щодо регулювання даного питання. Проте дана проблематика не є достатньо повно розкрита у працях сучасних науковців та аналітиків банківської сфери і потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження особливостей впровадження міжнародного номеру банківського рахунку у практиці діяльності українських банків та окреслення основних переваг та особливостей використання банками поточних рахунків суб'єктів господарювання у форматі міжнародного стандарту IBAN (International Bank Account Number).

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепцію національного стандарту для забезпечення клієнтів українських банків кодами IBAN, зокрема використання міжнародних номерів банківських рахунків, було розроблено ще у 2006 році. Український формат IBAN було

створено у 2008 році робочою групою асоціації УкрСВІФТ під керівництвом Левшакова С. Ф. та зафіксовано в документі «Положення про правила формування IBAN (міжнародного номера банківського рахунку) в Україні» [1].

Проте лише з квітня 2013 IBAN було прийнято як один з варіантів формату рахунку для здійснення міжнародних переказів. Проте використання такого формату рахунку в Україні на той час було необов'язковим та доцільність його використання вирішувалася кожним банком індивідуально. При відкритті рахунку у валюті IBAN використовували лише декілька українських банків, зокрема ВТБ Банк, Д-М Банк, Приватбанк та Траст-Капітал Банк. Зарахування ж коштів, що надійшли з вказанням українського формату IBAN, відбувалось у звичайному режимі і нічим не відрізнялося від інших переказів з за кордону. Таким чином, з формального погляду, IBAN залишався лише варіантом формування внутрішньоукраїнського номера рахунку клієнта.

Слід зазначити також, що в офіційного супроводжувача стандарту міжнародного банківського рахунку компанії SWIFT український формат IBAN зареєстрований був лише у 2016 році.

Остаточне впровадження IBAN як стандарту міжнародного номера банківського рахунку в Україні було ініційовано Незалежною асоціацією банків України лише у 2018 році, коли НБУ ухвалив Постанову . Згідно з цією постановою з 1 квітня 2019 року всі банки повинні були відкривати клієнтам нові рахунки у стандарті IBAN, а до 31.10.2019 мали самостійно змінити номери рахунків клієнтів на IBAN зі збереженням чинного номера аналітичного рахунку [2].

З деякими відтермінуваннями з 13 січня 2020 року банківська система України повністю перейшла на розрахунки у міжнародному форматі. На сьогоднішній день вітчизняні банки здійснюють розрахунки виключно за міжнародним стандартом. Відповідно рахунки клієнтів, у

тому числі, і ті, що обслуговують платіжні картки переформатовано під стандарти IBAN (International Bank Account Number) – міжнародного номера банківського рахунку.

IBAN — стандарт № 13616 Міжнародної організації зі стандартизації ISO і Європейського комітету з банківських стандартів ECBS. Тобто це стандарт, за яким здійснюють кодування банківських рахунків за єдиними міжнародними правилами.

Для України IBAN складається із 29 літерно-цифрових символів: коду країни, контрольного розряду, коду банку і номера рахунку. Зокрема, перші дві літери ідентифікують країну-учасницю розрахунків. За допомогою контрольного розряду можна перевірити правильність внесених реквізитів, що унеможлиблює випадкове зарахування коштів на чужий рахунок при помилках у оформленні транзакцій. Настуні 6 цифр це МФО банківської установи, далі шість нулів, які технічно доповнюють структуру рахунку до обов'язкових 29 знаків та аналітичний поточний рахунок, який раніше використовувався для здійснення розрахункових операцій конкретним комерційним банком.

Таким чином аналітичний рахунок клієнта юридичної особи на сьогодні, для прикладу, має такий вигляд.

UA 54 385689 0000026005301300157

UA – код країни

54 – контрольний розряд

385689 – код банку (МФО)

00000 – технічно доповнюють номер рахунку до 29 знаків

2600530013157- номер аналітичного розрахункового рахунку суб'єкта господарювання

Водночас аналітичний поточний клієнтський рахунок, який за рекомендаціями НБУ міг містити від 6 до 14 знаків, повинен налічувати не менше 14 символів.

26005301300157.980

2600 – балансовий рахунок “Кошти на вимогу суб’єктів господарювання”

5 – контрольний розряд (розраховується автоматично)

3 – рахунок відкритий юридичній особі

01 – порядковий номер рахунку одного клієнта

300 – код структурного підрозділу першого рівня

157 - порядковий номер клієнта (в даному випадку це клієнт банку – юридична особа)

980 – рахунок в гривнях (код валюти)

Для того, щоб клієнти банків плавно перейшли на новий стандарт банківського рахунка, НБУ запровадив перехідний період із 5 серпня по 31 жовтня 2019 року, під час якого одночасно функціонували рахунки за новим стандартом IBAN та нині діючі рахунки. Перехід банків на нові поточні та карткові рахунки міжнародного зразка не потребував укладення нових договорів між банком і клієнтом та переоформлення довіреностей щодо розпорядженням рахунками. Крім того в результаті такої зміни структури поточних та карткових рахунків банки самостійно, без заяв клієнтів, повинні були проінформувати відповідні контролюючі органи, зокрема податкову щодо змін параметрів, внесених у системи та реєстри клієнтів платників податків, а також подати до органів соціального захисту населення переліків рахунків за стандартом IBAN. Водночас внесення відповідних змін стосувалося і зарплатних проектів, які обслуговувалися комерційними банками.

Починаючи з 05.08.2019 року нові рахунки клієнтам банки відкривали лише за стандартом IBAN зі збереженням діючого номера аналітичного обліку.

Звичайно перші місяці застосування даного стандарту були не легкими як для банківських установ, так і для клієнтів банку, в основному

через необізнаність клієнтів фізичних осіб про зміну реквізитів діючих рахунків, адже дані контрагенти набагато рідше, ніж юридичні особи здійснюють розрахункові операції з використанням поточних рахунків, адже це не є обов'язковою умовою здійснення їх платежів.

Проте інформацію щодо зміни параметрів аналітичних рахунків суб'єктів господарювання клієнти фізичні особи могли отримати із систем інтернет-банкінгу, у менеджера відділення обслуговуючого банку або зателефонувавши до інформаційно-довідкової служби обслуговуючого банку.

Клієнти ж банків отримували інформацію про зміну діючого рахунку за стандартом IBAN для інформування своїх контрагентів та правильного використання у розрахункових платіжних документах. Водночас зміна діючого номера рахунку за стандартом IBAN не призводила до зміни положень договору банківського рахунку чи розрахунково-касового обслуговування або будь якого іншого договору, укладеного з банківською установою.

Впровадження міжнародного стандарту банківського рахунку для українських банків дало змогу:

- удосконалити параметри розрахункових документів, в частині введення та ких реквізитів «Код платника» та «Код одержувача», а саме замінити два реквізити МФО та номеру рахунку одним кодом;
- зменшити витрати часу на заповнення додаткових реквізитів, а отже пришвидшити порядок здійснення платежів на міжнародному банківському платіжному ринку.
- використання системи ідентифікації структури даних і перевірки правильності введення реквізитів IBAN.

На сьогоднішній день застосування IBAN стало обов'язковим для клієнтів усіх банків України під час здійснення переказів коштів як у національній, так і в іноземних валютах, зокрема під час транскордонних

переказів. Тобто всі перекази здійснюються на сьогоднішній день українськими банками лише з використанням IBAN. Важливо, що усі платіжні картки, емітовані банками до рахунка клієнта, залишилися чинними.

Використання стандарту IBAN стосується також і рахунків, відкритих в органах Казначейства. Аналітичні рахунки бюджетних установ також формуються на сьогоднішній день відповідно до Національного стандарту України «Фінансові операції. Правила формування міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні».

Понад 70 країн світу на сьогоднішній день використовують міжнародний номер банківського рахунку IBAN, з яких 34 є членами SEPA. SEPA (Single Euro Payments Area) це єдина європейська мережа розрахунків, в якій повністю ліквідовано відмінності між внутрішніми та міжнародними платежами в євро.

Тому говорячи про впровадження даної практики на вітчизняному банківському ринку, насамперед, ідеться про ще один крок, який наближає нас до Європи. Адже нововведення дозволить гармонізувати український платіжний простір із європейським, а також допоможе модернізувати систему електронних платежів Нацбанку. Застосування ж старих параметрів номерів поточних рахунків в Україні давало змогу зчитувати інформацію про клієнта лише українським банкам.

Отже, IBAN це стандартна форма подання рахунку на міжнародному міжбанківському платіжному ринку, в якій зашифровано код країни, банку і рахунку клієнта, на зразок карти Visa або Mastercard. Для здійснення платежу на рахунок будь-якого контрагента у будь-якому банк достатньо вказати IBAN одержувача, що безперечно значно спрощує та пришвидшує здійснення платежів на міжнародному банківському ринку.

Слід зазначити, що структура міжнародних номерів банківських рахунків на сьогодні відрізняється у різних країнах, що підтримують даний

формат розрахунків. Приклади міжнародних номерів банківських рахунків окремих країн у розрізі їх приналежності до SEPA наведені в табл.1.

Таблиця 1

IBAN: структура і приклади

Країна	Код	SEPA	Довжина рахунку	Перевірка рахунку	IBAN приклад
Австрія	AT	✓	20	✓	AT483200000012345864
Бельгія	BE	✓	16	✓	BE71096123456769
Болгарія	BG	✓	22	✓	BG18RZBB9155012345678
Бразилія	BR		29	✓	BR1500000000000010932840814P2
Греція	CZ	✓	24	✓	CZ55080000000001234567899
Данія	DK	✓	18	✓	DK9520000123456789
Естонія	EE	✓	20	✓	EE471000001020145685
Хорватія	HR	✓	21	✓	HR1723600001101234565
Саудівська Аравія	SA		24	✓	SA4420000001234567891234
Туреччина	TR		26	✓	TR320010009999901234567890
Україна	UA		29	✓	UA903052992990004149123456789
Фінляндія	FI	✓	18	✓	FI1410093000123458

Джерело: розроблене автором

Механізм перевірки IBAN підтримують всі 75 країн, що використовують в своїх розрахунках міжнародний формат банківського рахунку. Система може ідентифікувати структури даних і підтримувати формат, перевіряючи правильність введення реквізитів рахунків, використовуючи при цьому контрольні розряди, що входять в структуру рахунку.

Таким чином жодних труднощів, як фінансових, так і технічних, перехід на новий стандарт банківських рахунків не спричинив, навпаки доцільно наголосити на перевагах такої системи. Адже те, що всі необхідні для переказу коштів реквізити знаходяться в одному рахунку, значно пришвидшує здійснення транзакцій і унеможливить помилкові операції, зокрема завдяки використанню кодового (контрольного) розряду, що містить алгоритм перевірки правильності введення всіх цифр у номер банківського рахунку. Водночас введені параметри дають повне уявлення

до якої країни та якого саме банку, на рахунок якого клієнта мають надійти кошти.

Наявність IBAN дає можливість клієнтам банків більш оперативно здійснювати перекази особливо на міжбанківському ринку країн ЄС, що відбувається за рахунок автоматичної обробки транзакцій у мережі європейських та українських банків, за рахунок відповідних налаштувань автоматизованих банківських систем. А отже платежі з використанням міжнародного номера банківського рахунку швидше потрапляють до українських банків. Використання IBAN також значно зменшує витрати пов'язані з пошуком помилкових зарахувань та прискорює процес виявлення та усунення помилок при здійсненні платежів.

Висновки. Таким чином, запровадження міжнародного стандарту банківського рахунку IBAN дасть змогу гармонізувати український платіжний простір з європейським, а також сприятиме подальшій запланованій модернізації системи електронних платежів НБУ. Загалом використання стандарту IBAN українськими банками завдяки скороченню кількості реквізитів значно спрощує процедуру оформлення розрахункових документів, зокрема здійснення міжнародних переказів. Введення міжнародних стандартів банківських рахунків дозволяє вдосконалити процедуру ідентифікації контрагентів, зокрема платника та отримувача коштів, а також введення відповідних реквізитів обслуговуючих банків. Використання зазначеного стандарту банківського рахунку також дозволяє уникати помилок у реквізитах рахунків завдяки а також зменшення кількості реквізитів у розрахункових документах.

Серед інших переваг доцільно виокремити запровадження Національним банком стандарту для здійснення платежів з використанням QR-кодів для учасників міжнародного платіжного ринку. Використання QR-кодів, які міститимуть інформацію про IBAN, сприятиме спрощенню

сплати рахунків та обміну платіжною інформацією на міжбанківському ринку.

Література

1. Положення про правила формування IBAN (міжнародного номера банківського рахунку) в Україні. Підготовлено робочою групою асоціації УкрСВІФТ (2008). URL: <http://media.wix.com/ugd/b748752abe2d66e20147\479044-e44375be0f21.pdf>
2. Постанова НБУ №162 «Про запровадження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні» від 28.12.2018.
3. Кирильчук М. Банківські рахунки за стандартом IBAN: що потрібно враховувати // «Інтерактивна бухгалтерія» № 146 від 2 серпня 2019.
4. Незалежна Асоціація Банків України: Впровадження IBAN. URL: <https://nabu.ua/ua/vprovadzhennya-iban-2.html>
5. Обух В. Банківські реквізити у форматі IBAN: що змінилося для українців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2855804-bankivski-rekviziti-u-formati-iban-so-zminilosa-dla-ukrainciv.html>
6. Що таке код IBAN (IBAN code), коли він застосовується фізичними особами. URL: <http://bigenergy.com.ua/vopros/55-shho-take-kod-iban-iban-code-olivin-zastosovuyetsya-fizichnimi-osobami.html>
7. IBAN: Україна переходить на новий стандарт кодифікації банківських рахунків // Вісник офіційно про податки 3 серпня 2019 року №29.
8. IBAN Examples, Structure and Length. URL: <https://www.iban.com/structure>

References

1. Regulations on the rules of formation of IBAN (international bank account number) in Ukraine. Prepared by the working group of the UkrSWIFT

- Association (2008). URL:
<http://media.wix.com/ugd/b748752abe2d66e20147\479044-e44375be0f21.pdf>
2. Resolution of the NBU №162 "On the introduction of an international bank account number (IBAN) in Ukraine" from 28.12.2018.
 3. Kirilchuk M. Bank accounts according to the IBAN standard: what to consider // "Interactive Accounting" № 146 of August 2, 2019.
 4. Independent Association of Banks of Ukraine: Implementation of IBAN. URL: <https://nabu.ua/ua/vprovadzhennya-iban-2.html>
 5. Obukh V. Banking details in IBAN format: what has changed for Ukrainians. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2855804-bankivski-rekviziti-u-formati-iban-so-zminilosa-dla-ukrainciv.html>
 6. What is the IBAN code (IBAN code), when it is used by individuals. URL: <http://bigenergy.com.ua/vopros/55-shho-take-kod-iban-iban-code-olivin-zastosovuyetsya-fizichnimi-osobami.html>.
 7. IBAN: Ukraine is moving to a new standard of codification of bank accounts // Official Gazette of Taxes August 3, 2019. №29.
 8. IBAN Examples, Structure and Length. URL: <https://www.iban.com/structure>.